

**TEACHING MEDIA LITERACY IN HIGHER EDUCATION: AN
INNOVATIVE METHODOLOGY FOR FORMING CRITICAL THINKING**

Tadjibayeva Nargiza

CSPU, Logopedial direction

tadjibayevanargiza15@gmail.com

SCIENTIFIC SUPERVISOR: Mahkamov Doston Shokir o'g'li

mahkamovbk@gmail.com

+99899 605 13 01

Abstract

This thesis examines teaching media literacy in higher education through an innovative methodology aimed at developing critical thinking. It proposes integrating a competency-based approach with problem-based learning, case studies, and fact-checking practices. The scientific novelty lies in specifying assessment criteria for argumentation in media-text analysis, evaluating source credibility, and constructing logically grounded conclusions, thereby strengthening students' analytical judgment and responsible media consumption skills.

Keywords: media literacy; critical thinking; fact-checking; media text analysis; source credibility; competency-based learning; instructional methodology

**OLIY TA'LIMDA MEDIASAVODXONLIKNI O'QITISH: TANQIDIY
FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION METODIKSI**

Annotatsiya

Ushbu tezis oliy ta'limda mediasavodxonlikni tanqidiy fikrlashni shakllantirishga yo'naltirilgan innovatsion metodika asosida o'qitish masalalarini yoritadi. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuv, muammoli ta'lim, keys-stadi va faktcheking amaliyotlari integratsiyasi taklif etiladi. Metodikaning ilmiy yangiligi media matnlarni dalillash,

manba ishonchliligini baholash va mantiqiy xulosalash ko'nikmalarini baholash mezonlarini aniqlashdan iborat.

Аннотация

Данный тезис рассматривает преподавание медиаграмотности в высшей школе на основе инновационной методики формирования критического мышления. В исследовании предложена интеграция компетентностного подхода, проблемного обучения, кейс-стади и практик фактчекинга. Научная новизна заключается в уточнении критериев оценивания умений аргументации при анализе медиатекстов, проверки надежности источников и построения логически обоснованных выводов в учебном процессе.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik; tanqidiy fikrlash; faktcheking; media matn tahlili; manba ishonchliligi; kompetensiya; innovatsion metodika

Ключевые слова: медиаграмотность; критическое мышление; фактчекинг; анализ медиатекста; надежность источника; компетенция; инновационная методика

Oliy ta'lim tizimida bilimlar hajmining ortishi bilan bir qatorda axborot oqimining tezlashuvi, raqamli platformalarning ko'payishi va algoritmik tavsiyalashning kuchayishi talabalarning o'qish, tushunish va baholash amaliyotiga sifat jihatidan yangi talablarni qo'yimoqda. Endi talaba faqat ma'lumotni topish va qayta bayon qilish bilan cheklanmaydi, balki axborotning kelib chiqishi, maqsadi, auditoriyaga ta'sir mexanizmlari, dalillarning yetarliligi va mantiqiy izchilligi bo'yicha mustaqil hukm chiqara olishi zarur. Shu nuqtai nazardan mediasavodxonlik oliy ta'limda umumkasbiy kompetensiya sifatida namoyon bo'lib, u tanqidiy fikrlashning amaliy maydoni vazifasini bajaradi. Mediasavodxonlikni o'qitishning innovatsion metodikasini ishlab chiqish ixtisosligi doirasida ta'lim jarayonini loyihalash, o'qitish texnologiyalarini yangilash va baholash tizimini takomillashtirish bilan bevosita bog'liqdir.

Mediasavodxonlik tushunchasi ko‘pincha axborotni qabul qilish madaniyati bilan tor ma‘noda izohlanadi, biroq oliy ta‘lim kontekstida u ko‘p tarkibli kompetensiya sifatida talqin qilinishi maqsadga muvofiq: media matnini o‘qish va dekonstruksiya qilish, manbani verifikatsiya qilish, dalillarni tekshirish, statistik va vizual argumentlarni tahlil qilish, muallif pozitsiyasini ajratish, yashirin taxminlarni aniqlash, xolis xulosa chiqarish hamda o‘z mediastrategiyasini etik me‘yorlarga tayangan holda qurish. Bunday ko‘nikmalar tanqidiy fikrlashning tayanch komponentlari hisoblangan tahlil, baholash va xulosa chiqarish amallari bilan uzviy birikadi. Demak, mediasavodxonlikni o‘qitish tanqidiy fikrlashni “o‘rgatish” emas, balki uni real media vaziyatlarida mashq qildirish orqali shakllantirishni anglatadi. Mazkur yondashuvda mediamatn o‘quv materialini emas, balki tahliliy faoliyatni qo‘zg‘atuvchi muammo va dalillar maydoni sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida kompetensiyaviy yondashuv tanlanadi, chunki u natijani bilimlar ro‘yxati bilan emas, talabaning bajariladigan amaliy harakatlari bilan o‘lchashni talab etadi [1]. Shu bilan birga, tanqidiy fikrlashning o‘qitishdagi universal modeli sifatida mantiqiy dalillash, manba baholash va reflektiv qaror qabul qilish jarayonlarini ketma-ket tashkil etish zarurati e‘tirof etiladi [4]. Mediasavodxonlik kontekstida esa bu ketma-ketlik faktcheking amaliyotlari bilan boyitiladi: da‘vo (claim)ni ajratish, tekshiriladigan savolga aylantirish, birlamchi va ikkilamchi manbalarni qiyoslash, kontekstni tiklash, vizual materiallarning kelib chiqishini aniqlash va yakuniy hukmni dalillar bilan asoslash [6]. Bunday integratsiya talabaning “ishonish yoki inkor etish” kabi intuitiv reaksiyalarini metodik nazorat ostidagi analitik qarorga aylantiradi.

Taklif etilayotgan innovatsion metodikaning markazida muammoli ta‘lim va keys-stadi yondashuvlari turadi. Muammoli ta‘lim talabaning kognitiv ziddiyatini yuzaga keltirib, uni izlanishga majbur etadi; keys-stadi esa bu izlanishni real hayotga yaqin

media vaziyatlari orqali mantiqan boshqaradi [2]. Oliy ta'lim auditoriyasida keyslar yangilik sarlavhalari, ijtimoiy tarmoqlardagi postlar, qisqa videolar, infografikalar, reklama matnlari, blog yozuvlari, rasmiy bayonotlar va ekspert intervyulari kabi turli janrdagi media matnlardan tuziladi. Metodikaning innovatsionligi keyslarni "to'g'ri javob"ga olib boradigan yopiq masala sifatida emas, balki tekshiruv yo'li, dalil sifati va xulosa ishonchliligi turlicha bo'lishi mumkin bo'lgan ochiq tekshiruv vazifasi sifatida qurishdadir. Bu esa talabalarni natijadan ko'ra jarayon sifatiga mas'ul qiladi.

Metodika uch bosqichli o'quv sikli ko'rinishida asoslanadi. Birinchi bosqichda media matni tahliliy o'qish tashkil etiladi: matnning janri, auditoriyasi, maqsadi, muallifning institutsional maqomi, emotsional markerlar, ritorik usullar va vizual-kompozitsion yechimlar aniqlanadi. Bu bosqichda talaba "nima deyilgan"ni emas, "qanday qurilgan va nimaga yo'naltirilgan"ni ajratishga o'rganadi; aynan shu ko'nikma manipulyativ ta'sirlarni erta sezish imkonini beradi. Ikkinchi bosqich faktcheking va manba verifikatsiyasiga bag'ishlanadi: da'volar ro'yxati tuziladi, ularning tekshirilish imkoniyati baholanadi, birlamchi manba topiladi, ma'lumotning yangiligi va konteksti tekshiriladi, raqamlar va grafiklar metodik savollar orqali tahlil qilinadi. Uchinchi bosqichda dalillash va xulosa chiqarish amalga oshiriladi: talaba argument xaritasini tuzadi, dalilning relevanti va yetarliligi bo'yicha asos keltiradi, qarama-qarshi nuqtai nazarni ko'rib chiqadi, ehtimollik va noaniqlikni ifodalash tilini to'g'ri qo'llaydi hamda qisqa analitik xulosa yozadi. Ushbu sikl takroriy qo'llanganda tanqidiy fikrlash odati shakllanib, u alohida mavzu sifatida emas, o'qish va ishlashning normal uslubiga aylanadi.

Metodikaning samaradorligi baholash tizimi bilan mustahkamlanmasa, u faqat faoliyatlar majmuasi bo'lib qoladi. Shuning uchun ilmiy yangilik sifatida mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlashni baholash mezonlari uyg'unlashtiriladi. Birinchidan, manba ishonchliligini baholash mezonlari kiritiladi: mualliflik va

institutsional mansublik aniqligi, manbaning shaffofligi, birlamchi dalillarga tayanganlik, boshqa ishonchli manbalar bilan moslik, vaqt va kontekst ko'rsatkichlari. Ikkinchidan, dalillash sifati mezonlari belgilanadi: tezisning aniq qo'yilishi, dalil va xulosa o'rtasidagi mantiqiy bog'lanish, qarshi dalillarni hisobga olish, umumlashtirishdagi ehtiyotkorlik, xatolarga olib keladigan mantiqiy og'ishlarni aniqlash. Uchinchidan, analitik yozuv mezonlari taklif etiladi: terminlarning to'g'ri qo'llanishi, neytral va akademik uslub, dalilga tayanib yozish, iqtibos va qayta bayonning farqini saqlash, plagiatning oldini olish madaniyati [3]. Ushbu mezonlar rubrika ko'rinishida rasmiylashtirilganda talaba baholash talablarini oldindan biladi va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmasi kuchayadi.

Oliy ta'lim sharoitida metodikani joriy etish uchun fanlararo integratsiya muhim omil hisoblanadi. Mediasavodxonlik alohida modul sifatida ham, mavjud fanlar tarkibiga singdirilgan ko'rinishda ham samarali bo'lishi mumkin. Masalan, pedagogika yo'nalishlarida media keyslar ta'lim kontenti sifatini baholash va tarbiyaviy ta'sirni tahlil qilishga xizmat qiladi; ijtimoiy fanlarda statistik da'volarni tekshirish, so'rov natijalarini talqin qilish va vizual manipulyatsiyani aniqlash markazga chiqadi; filologiyada diskurs tahlili, metaforalar va konnotatsiyalar orqali ta'sir mexanizmlarini ko'rsatish mumkin. Bu yondashuv mediasavodxonlikni "faqat jurnalistika uchun" degan stereotipdan chiqarib, uni universitet bitiruvchisining umumiy intellektual kapitali sifatida mustahkamlaydi [5].

Shuningdek, metodikani amalga oshirishda o'qituvchining roli an'anaviy bilim beruvchidan akademik fasilitatorga o'zgaradi. Fasilitator talabalarga tayyor hukm bermaydi, balki savol qo'yish madaniyatini, tekshiruv yo'lini va dalilni hujjatlashtirishni boshqaradi. Bu jarayonda auditoriyada bahs yuritish qoidalari, akademik halollik, shaxsga emas, fikrga munosabat bildirish me'yorlari qat'iy belgilanishi lozim, chunki media matnlar ko'pincha emotsional reaksiyalarni kuchaytiradi. Metodikaning ta'limiy

qiymati ham aynan shunda: talaba o'z pozitsiyasini dalil bilan himoya qilishni, noaniqlikni tan olishni va tekshirish tugamaguncha yakuniy xulosa bermaslikni o'rganadi. Natijada tanqidiy fikrlash shubha bilan tenglashtirilmaydi; u mas'uliyatli fikrlash, dalilga sodiqlik va intellektual intizom sifatida shakllanadi.

Tadqiqot natijalarini umumlashtirib aytganda, oliy ta'limda mediasavodxonlikni tanqidiy fikrlashni shakllantirishga yo'naltirilgan innovatsion metodika asosida o'qitish talabalarning media matni tahlil qilish, manbani tekshirish va mantiqan asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini tizimli rivojlantiradi. Metodikaning asosiy ustunligi muammoli ta'lim, keys-stadi va faktchekingni yagona o'quv sikliga birlashtirib, natijani aniq baholash mezonlari orqali o'lchash imkonini berishidadir. Taklif etilgan yondashuv fanlararo integratsiyaga mos bo'lib, universitet bitiruvchisining akademik va kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan tahliliy hukm yuritish madaniyatini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xodjayev B. X. Ta'lim metodlari va texnologiyalari. Toshkent. O'qituvchi. 2018. 240 b.
2. Polat E. S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. Moskva. Akademiya. 2016. 272 s.
3. Zunnunov A. Akademik yozuv asoslari. Toshkent. Innovatsiya-Ziyo. 2020. 196 b.
4. Facione P. A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Milbrae. Insight Assessment. 2015. 28 p.
5. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge. Polity Press. 2003. 232 p.
6. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. Strasbourg. Council of Europe. 2017. 112 p.